

Rodoljub Anastasov

Boris Petkovski

Dosadašnje stvaralaštvo Rodoljuba Anastasova otkriva se kao promišljena studiozna „potraga“ za celovitošću i ubedljivošću sveg likovnog izraza. Tako i prethodna faza Anastasova (pre 1972) treba da se smatra kao „laboratorija“ za sadašnje umetnikove realizacije. Ona je sadržala elemente apstraktnog slikarstva: ujednačene, brižljivo slikane, jednoobrazno obojene površine-osnove, „uznemirene“ sa uključivanjem „prepoznatljivih“ predmeta-motiva, često prezentovani na način blizak nekim postupcima nadrealizma ili magičnog realizma. Momenti izrade srodni op-artu i vizuelnim komunikacijama uopšte, takođe se osećaju i u nizu umetnikovih ostvarenja između 1969. i 1971. godine. Zatim, od 1972. posle jednog perioda privremene stvaralačke neaktivnosti — tada sazrevaju u duhu umetnika pretpostavke njegove nove usmerenosti — Anastasov menja emotivno-vizuelnu „klimu“ u kojoj je dotada živeo i radio. Smešten u ambijentu novog ateljea odakle mu pogled „šeta“ po novoj panorami Skoplja, Anastasov se upušta u otkrivanje i predavanje tim novim „domaćim“ i „spoljašnjim“ prostorima koji su tu, pred njegovim očima.

Pre nego što se pristupi prikazivanju specifičnih osobina pojedinih dela Anastasova od 1972. do 1975. godine bitno je da se ukaže na neke opšte momente u njegovom najnovijem stvaralaštvu. Kod ovog umetnika elegancija tretmana likovnih sredstava ne pretvara se u površnu preciznost iza čijih se dopadljivih efekata često krije stvaralačka nemoć ili nameštena uzdržanost osećanja. Rafinman, doteranost i koherentnost likovnog izraza, brižljiva gradnja svakog delića na slici — samo su otkrivanje jedne veoma ozbiljne likovne kulture. Ona je ugrađena u ličnost Anastasova, odnosno, kultura izražavanja koju otkriva njegovo stvaralaštvo oformljava se kao vidljiva plastična struktura, što nije nešto spoljašnje ili samo parcijalno uslovljeno od intimne biti umetnika, već je njegova duboko osmišljena likovna protivvrednost. Iz tog jedinstva autora i dela oslobađa se ubedljivost estetskih vrednosti dela Anastasova kao stalna humanistička akcija: otkriva se i osmišljava svet u kome postojimo kao prevažno „ljudska sopstvenost“, kao stvarnost bića koje misli oseća i stvara. Otuda, sva dela Anastasova nastala u poslednjim godinama — bez obzira na nesumnjivo izražajno-plastični razvoj — predstavljaju izvanredno homogenu celinu. To je specifična varijanta „sintetične figuracije“.

Na početku ove faze Anastasova nalaze se 4 slike, koje čine ciklus označen kao „Šetanje kroz predeo zbog uzroka“. Vidljivi momenti u ovim delima u suštini su samo materijalna obeležja jedne unutrašnje operacije umetnikovog duha, sa kojom se u svetu otkriva i prihvata onoliko elemenata koliko je potrebno da se iskaže sopstvena ličnost a da se ne naruši njena težnja za mirom, duboka osećajnost, traženje organizacije i reda u stvarima koje nas okružuju. Likovno, 4 slike iz ciklusa „Šetanje kroz predeo zbog uzroka“ izgrađene su kao sistem kvadrata koji se sužava prema sredini a sa gradacijom u stepenu obojenosti „okvira“ koji odvajaju površine između njih. Glavni „događaj“ odvija se u centru slike, a koloristički je rešen preko diskretno stepenovanih i usaglašanih površina blede, metalnoplave, nežno zelene, pepeljasto sive, oranž i okerne boje. Ove površine odgovaraju predmetu koji treba da iniciraju: roletne, zavese, tanki pojasevi neba i planina viđeni kroz prozor itd. Preciznost, dovršenost crteža i silueta na ovim površinama, ne svode se ni na kakve plakatsko-dizajnerske efekte jer ih Anastasov u tretmanu izjednačava sa najboljom klasičnom likovnom tradicijom.

Godine 1972. Anastasov počinje svoj ciklus od 15 slika nazvan „U potrazi za izgubljenim prostorom“. Tri dela iz ove godine možda spadaju u najupečatljivije sekvence ovog ciklusa. Kolorit u delima iz 1972. je veoma uzdržan. Dominiraju pastelno-zamagljeno postavljene boje: sivkaste, zelenkaste, plavkaste i veći- na nijansi mrke i okerne. Jedna zajednička shema: „Roletne“ kroz

koje se nazire „nešto“ što se dešava iza njih; jedan vid „rolni“ u donjem delu slike, postavljenih u nekoliko slojeva koji su gradirani prema intenzitetu kolorita, sadrže pojedinačne varijacije sa kojima je svako delo, u isto vreme, izrazito individualizovano i originalna kreacija. Sa brižljivim korišćenjem horizontalnih, kosih, vertikalnih, polukružnih, itd. linija i „pojaseva“ različito obojenih, prostor je u isto vreme raščlanjen, a i sugerise se određen mogući ambijent: svodovi, prozori, roletne, tepisi itd. Međutim, tišina, izolacija, vraćanje sebi, unutrašnjem životu umetnika, distanca od „spoljašnjeg“, blagost i diskretna nostalgija emocija, su glavni predmet, osnovni podsticaj i motiv ovih slika. Otuda proizilazi i ona sasvim individualno osmišljena atmosfera nečeg bliskog, no i zagonetnog, skrivenog u ovim prostorima na delima Anastasova iz 1972. godine: to ih uvlači u jednu klimu nadrealizma, bez mogućnosti direktnog povezivanja sa nekim drugim stvaralaštvom. Anastasov se približava i nekim savremenim umetnicima koji su opsednuti problemom prostora u kome živi savremeni čovek; i, kao i on, gledaju na njega sa jednim pristupom koji mnogo duguje savremenim vizuelnim medijumima: filmu, masovnoj informaciji — plakatu, reklami itd.

Tokom 1973. godine Anastasov je stvorio i više dela i sa većom raznovrsnošću problematike koju u njima obrađuje. Za neka nova nastojanja Anastasova karakteristična je slika „Vertikale jednog postojanja I“. Ona je rešena kao sistem malih parcela, sastavljenih od preseka između velikog broja gusto izvedenih vertikalnih i horizontalnih linija. Negde u dnu još uvek se javljaju oble, cilindrične forme prisutne i na nekim slikama iz 1972. god. Sa ovim ograničenim, izbalansiranim detaljima, Anastasov u novoj varijanti proučava taj mogući momenat jednog jedinstva između „domaćeg“ i „spoljašnjeg“ ambijenta. Usled toga njegov sistem kvadrata probijenih mestimično svetlije obojenim, kao kroz svetlu „maglu“ viđenim površinama, sintetički „prevodi“ fasade jedne savremene arhitekture, viđene iz umetnikovog ateljea. Sve ono što je bitno za takvo doživljavanje, je uključeno u ovo stvaralaštvo: monumentalnost, stoga funkcionalnost, saznanje da je to prostor u kome se odvija čovekovo postojanje, pa zato gruba materijalnost treba da se doživi samo kao funkcija ovog suštinskog momenta.

Iz već spomenutog ciklusa: „U potrazi za izgubljenim prostorom“, u 1973. godini nastala su još neka dela. Dok neka od njih slede već ukazani put, druga dela otkrivaju ambiciju Anastasova za permanentnim obogaćivanjem svog sopstvenog izraza. U tom pogledu karakteristična je slika „U potrazi za izgubljenim prostorom VI“. Ona pripada onom interesu umetnika koji se odnosi na tehničke instrumente, predmete i predstave. Ova slika predstavlja motiv viđen u objektu nekog optičkog instrumenta, na primer periskop, tako da je površina raspoređena u jednu mrežu od jednoobrazno izgrađenih kvadrata. „Pejzaž“ se javlja kao isečak „otuđenog“ prostora, viđenog preko „distance“ koju postavlja tehničko sredstvo. Međutim, uprkos svoje shematičnosti i sistematičnosti stvaranja, prostor koji nam prikazuje Anastasov ispunjen je neobičnom privlačnošću, podseća na deo nepoznate obale sa malim „ostrvcima“ ispred nje; čini se kao da je izvučen iz sna, ili doživljen kao neko zagonetno privedenje. Sve ovo utopljeno je u blag, „kadifasto“ nežan i pastelan kolorit, izbalansiran do savršenstva: no to ne „otupljuje“ provokaciju koja proizilazi iz bogatstva stvaralačkog doživljavanja umetnika. Među drugim ostvarenjima Anastasova iz 1973. godine, pojavljuje se i prva „Katedrala I“. Sama forma dela insinuilira „prozor katedrale“. Veoma reduciran kolorit (srebrnosiva i plavkastobela, kao osnovne boje), njegovo brižljivo stepenovanje kroz sistem vertikalnih, kosih i horizontalnih linija različite debljine i intenziteta obojenosti, u suštini (kao i u mnogim drugim slikama Anastasova) rešavaju problem svetlosti na jedan sasvim ana-

turalistički, neiluzionistički način. To je traganje za „svetlošću“ koja više pripada duhu i potrebi njegovog izražavanja, što je posebno vidljivo na ovoj slici, u kojoj dominira osećanje uzvišenosti i diskrecije. Povod je jedno sećanje iz detinjstva, koje se kod Anastasova, posle mnogo decenija ponovo javlja, otud: da bi se nametnulo kao sećanje na neki davni osećaj, cela površina je izvedena prigušeno, diskretno, viđena kao kroz veo i sa maksimalnim pročišćavanjem detalja. 1973. i 1974. godine nastaje i nekoliko slika pod naslovom „Talanjanje“ (prethode im, u stvari, druge tri slike sa motivom „Uklještanja“ iz 1973. godine, postavljene kao „romboidne“ površine). Prividno, njihova kompoziciona shema sasvim je uprošćena: svetlije obojene lente — pojasevi različite širine, blago, spokojno, talasasto izvijeni na tamnoj osnovi slike, tako da obrazuju uže ili šire „pauze“ među sobom. Ovaj sistem otkriva, nasuprot svojoj jednostavnoj plastičnoj oblikovanosti, da je on proizvod jednog kompleksnog „uzroka“. Nekoliko „talanjanja“ predstavljaju poseban vid na koji Anastasov uopšte tumači prostor. Dok se u drugim delima nagoveštava „mogućći ambijent“, u „talanjanjima“ dočarava se jedno „moguće stanje“ materije, u „nekom“ datom prostoru. Kroz to probija doživljavanje koje sadrži u sebi osećaj za nečim dalekim, neobičnim, neagresivnom likovnom organizacijom, u ovim delima se saopštava neka skrivena, pritajena grozničavost, začeta i proizšla iz neodređenosti situacije koju je sama ostvarila.

Pored „Katedrale II“, 1974. godine Anastasov je naslikao i sliku „Posveta“. Shematična kompozicija sa pažljivo odmerenim i simetrično rešenim krstoobraznim oblicima, ispresecanim po celoj površini cik-cak linijama, data je onim istim koloritom kao i „katedrale“; samo što ovde Anastasov više nameće potrebu za razrešavanjem nekih čisto plastičnih svetlosno-plastičnih momenata, nego težnju za nekim drugim osećanjima.

U okviru svojih već započetih serija — ciklusa, Anastasov je ponovio jednu od njih u „Vertikalama jednog postojanja II“, iz 1974. Ovo delo je još strože organizovano, a naglašeniji je i opšti momenat usaglašavanja umetnika sa aktuelnim istraživanjima u domenu vizuelnih komunikacija i op-arta: samo načelno, bez gubitka svog stvaralačkog integriteta i samostalnosti; a posebno usled toga što je plastična organizacija i nadalje samo

povod za saopštavanje skrivene prirode stvari, a ne njihova spoljašnja „ljudska“.

Među ova nastojanja spadaju i neka dela iz ciklusa „U potrazi za izgubljenim prostorom“. Dok se u nekoliko izduženih, vertikalno postavljenih slika, Anastasov kreće u gore ukazanim relacijama samo sa nešto naglašenijom liričnošću, u uljima: „U potrazi za izgubljenim prostorom XI i XII“, kompoziciona shema je sastavljena iz niza kvadrata i tačaka, čiji su „pojasevi“ mestimično prekinuti da bi se „narušila“ prevelika sistematičnost i tehnička doteranost. Sa uzdržanijom intimnošću, diskretnošću i nežnošću ispunjena su neka druga dela, na primer ulje iz 1974. „U potrazi za izgubljenim prostorom X“. Motivi: zavese, uski otvori na prozorima, kao kroz „maglu“ viđeni daleki vrhovi planina itd., utopljeni su u površine prozirnoplave, bleđožute, beličaste, diskretno-zelene boje, osveženi su toplijim površinama. Karakteristična su i nastojanja Anastasova i u dva ulja „Spektar svetlosnog izvora I i II“. U ovom drugom delu, preko bele osnove presečene horizontalnim linijama, razvija se elipsoidna forma čiji je rub u sredini komponovan po sistemu romboidnih elemenata. Diskretna, nežna, pastelan kolorit dela čini se proziran i fosforescentan. 1974. godine nastala je „Katedrala III“. Nju karakteriše akcentiranje momenta „reljefnosti“ pojedinih „okvira“ na motivu ove slike. Poslednja dela na ovoj izložbi, nastala 1975. godine, produžetak su ciklusa „U potrazi za izgubljenim prostorom“ i „Spektar svetlosnog izvora“. Dela koja pripadaju prvom ciklusu pronalaze i nadalje taj „izgubljeni prostor“ u pribežištu intimnog, domaćeg ambijenta umetnika; ili u onome što on dopušta da iz spoljašnjeg sveta proдре kroz filter njegove ličnosti. Anastasov pokazuje koliko ljubav, toliko i veliku predostrožnost i rezervu prema onome što čini prostor savremene urbane sredine, jer ona nije samo izvor vizuelnih i emotivnih „naslada“, već je često i prostor u kome se odvija bezbroj sekvenci savremene socijalne ili individualne ljudske drame. Otud, njegova dela iz 1975. godine još uvek otkrivaju svojom doteranošću, minucioznošću i pedantnošću izrade, težnju da saopšte ono najbolje, najblagorodnije u sopstvenoj biti umetnika; da posluže kao instrument za jedno neprekidno humaniziranje i oplemenjivanje naše savremene socijalne i duhovne situacije.